

Limontepe: Ekşi Tatlı Bu Bizim Hayatımız

*

Mehmet Aycı¹

Bir Kitabı İki Kez/Giriş Niyetine

Hocam Meryem Bulut², Leyla Bektaş Ata'nın Limontepe³ etnografisini okumamızı isteyince, Ankara'da hangi kitapçıda görünüyor diye internette baktım. Adil Han Kitapçılar Çarşısı'nda Harbiye Sahaf'ta görünen kitabı almak için gittim. Kitabı alıp çantama koydum. Akşamüzeri bir kafede kitabı incelemek için çantamdan çıkardığımda, kitabı bana arkadaşım olan yayınevi sahibi Emir Osmanoğlu'nun hediye ettiğini fark ettim. Kitap kütüphanemde vardı var olmasına da "ders kitabı" olmasa okuyacak mıydım, bilmiyorum. Emir'le her karşılaştığımızda İdeal Kent dergisinin yeni sayılarını, yayınevinin yeni kitaplarını getirirdi. Yakında benim de yayıncım olacaktı. Bir an "okuma etnografisi" deneyimimi oto-etnografi olarak yazsam diye düşündüm. Kim bilir, okuma ödevi olarak verilmese Ata'nın kitabını kütüphanemde olmasına rağmen belki de hiç okumayacaktım. İki gün içerisinde kitabı bitirdim ve bir hafta sonraki derste kitaba dair konuştuk. Tabii, buraya kadar yazdıklarımı ona söylemedim. Kitabın kendimde olduğunun farkına varmam, kitabı çantamdan çıkarıp incelememle oldu. Elbette, internet sitesinde kitabın künyesini dikkatli incelesen kitabın bende olduğunu fark edecektim. İnsanın kendinde olanın farkında olmasının ayrı çaba ve dikkat gerektiğinden hareketle, her etnografinin -ki bunun illa da oto-etnografi olması gerekmiyor- biraz da insanın kendini sahada gözlemesi olduğunu söyleyebiliriz. Etnografi yaparken/yazarken kişi biraz da kendini gerçekleştiriyor, kendini yazıyor. İlhan Tekeli Doktora Tez Ödülü alan, "doktora tezi" kitabı biraz da bu gözle okudum.

¹ Ankara Üniversitesi, E-mail: mehmetayci01@gmail.com

² Prof. Dr., Ankara Üniversitesi DTCF Sosyal Antropoloji Anabilim Dalı Başkanı.

³ Ata, Leyla Bektaş (2021), *Limontepe'de Yaşamak Büyülemek Beklemek*, 'Kentsel Dönüşüm Öncesi Bir Mahalle Anlatısı', Ankara, İdeal Kent Yayınları.

Sende Ne Kalıyor?

Başlığı atınca ilk çağrışım olarak sözleri Yusuf Hayaloğlu'na ait Ahmet Kaya şarkısını, "Giden gider kalan kalır" dizesini hatırlamam, kitabın toplumsal değişimin seyrini vermesi açısından da ilginç. Bu satırları yazarken kitap masamın üzerinde ve ben ne yazacağım diye kitabın sayfalarını karıştırmıyorum. Kitaptan bende ne kalmışsa onu yazacağım. Bu iki açıdan önemli: Yazarı kendi doğup büyüdüğü gecekondu bölgesini araştırmaya iten, bu araştırmada yol haritasını belirleyen kendinde kalanlar kuşkusuz. Gidenleri belediye kayıtlarından, eski fotoğraflardan, yerel gazete haberlerinden, kaynak kişilerden bulmaya, kendinde kalanları netleştirmek için başvuruyor bir bakıma. Pek çoğunu bulamıyor da. İkincisi ise; kendi çocukluğunun mahallesini "tez" olarak çalışmasaydı pek çoğunu yazar bile hatırlamayacaktı. Bizde kalanın bizde kaldığını bilmemiz için en az bir kez olsun bu bizde var dememiz gerekiyor. Bellekte saklanan şeyin bilinmesi de hatırlamakla ilgili çünkü. Metni okurken yaşanmışlığa tekabül eden olay ve durumların ikinci bir metin gibi alttan alta örüldüğünü görüyoruz. Bu yaşanmışlık, görüşülen kişilerin yaşanmışlığında geriye ve ileriye dönük olarak bütünlüyor kendini.

Çocukluğa Dönüş/Çocuğun Dönüşü

Metin ne kadar bilimsel ve "soğuk kanlı" olursa olsun, satır aralarında çocukluğunun mahallesinin şimdiki hâli karşısında hayretini gizleyemiyor yazar. Bir ölçüde çocukluğunun mahallesiyse dönüşen/dönüşüme uğrayan yeni Limontepe'nin sadece fiziki şartlarının ve görünümünün değil, aile içi ilişkilerin, alışkanlıkların, toplumsal ilişkilerin, kadın erkek ilişkilerinin, "toplumsal cinsiyet" merkezli değişimin de neye karşılık geldiğini çocukluğunun yetişkinleriyle konuşarak kayda geçiriyor. Alanda hem mahallenin hem mahalleden çıkmış bir bilim insanı olarak var; hayatının bir bölümünün geçtiği yerde "mahalle sakini" ile "eski mahalle sakini" birbirine karışıyor. Bir katılımcı gözlemci olarak yaptığı görüşmelerde görüşmecilerin tırnak içerisinde (metinde tırnaksız; küçük puntolu) aktardığı görüşmelerde bile kendi görüşünü tırnağın dışında olsa da kendini tırnağın dışına alamıyor. Bu yönüyle metin bir etnografiden çok bir oto etnografi özelliği taşıyor.

Tutunma Çabası/Kaybolma Korkusu

İzmir'in hemen yanı başında, bir adımlık mesafede ancak yoksunluk ve yoksulluk olarak İzmir'e ölçülemeyecek derecede uzak bir mahallenin kuruluş

öyküsünü neredeyse bir edebi metin okur gibi okuyoruz. Yazarın Latife Tekin'e referans vermesinden, başka bir bağlamda toplumsal değişimin kaydını tutan romana, edebiyata uzak olmadığını da görüyoruz. Gecekondu sadesi taştan, topraktan, betondan yapılmıyor; bir tutunma çabası ve kaybolma korkusu harcıyla örülüyor duvarlar, evler bu etmenle çatılıyor ve çatılanıyor ayrıca. Tutunma çabasında kadınların emeğinin ve çabasının erkeklerden daha fazla olduğunu görüyoruz. Kaybolma korkusunu ise erkekler kendi aile bireyleri için daha fazla hissediyorlar. Mahallenin kamusal alanına hâkim olan normların erkeksi oluşu geleneklerle olduğu kadar bu korkuyla/kaygıyla da alakalı.

Devam Eden Eşitsizlik...

Yazar sıkça Pierre Bourdieu'ya atıf yapıyor: Limonetepe'nin habitusu, başka bir deyişle Limonetepe'yi "mahalle" yapanların habitusu kitabın habitusu olacak kadar sıkça işleniyor. Kente inseye bile kentli olamayan, dönüşüme uğrasa bile dönüşemeyen, eğitilmiş olsa bile eşitsizlik açığını kapatamayan devingen bir döngünün işleyişini ustalıkla anlatıyor. Mahallenin diliyle kentin dili, mahallelinin hayatının diliyle kentli insanın dili kapanmayan bir makas açıklığını "muhafaza" ediyor. Bu durum mahallelinin örgütlenme bilincine, hatta "kentsel dönüşüm" konusundaki örgütlü tutumuna rağmen değişmiyor. Kendi mahallesinde örnek bir etnografi yapacak derecede bir bilim insanı çıkarsa bile... Eşitsizlik makasının kadınlar aleyhine daha çok açıldığını yazar da örnekleriyle gösteriyor.

Başka Bazı Ayrıntılar

Kitaptaki görüşmelerden, yazarın çocukluğundan ve alan deneyiminden başka sonuçlar da çıkıyor elbette. Barınma bağlamında "ev"li olmakla aile olmanın, mahalle olmanın, ev, aile ve mahalle olarak var olmanın toplumsal hayatımızda temel güdü(leyici) olduğunu bir kez daha fark ediyoruz Limonetepe örneğinde. Bir ev sahibi olmanın, başını sokacak bir çatı altında yaşamının öneminin kadınlarda erkeklerden daha baskın olduğunu da. Çocukları okutmak bağlamında da aynı kadınsı kaygıyı görüyoruz. Orta Anadolu'nun farklı yerlerinden gelen ailelerin geldikleri yere Orta Anadolu'yu taşıdıklarını görebiliyoruz. Kentsel dönüşüm bağlamında inancımızın muhafazakar değil, yenilikçi, yararçı, hatta pragmatist olduğunu görebiliyoruz. Mahallede ev edinme ve kentsel dönüşüm süreçlerinde engelleri aşma pratiklerini görebiliyoruz.

Teoriye Boğmadan/Sonuç Yerine...

Ata'nın etnografisi pek çok yönüyle Türkiye'de özgün bir çalışma. Kitabın alt başlığında yer alan "anlatı" sözcüğü kitabı okuduktan sonra daha bir anlam kazanıyor. Hemen her büyük kentin kenarlarında yer alan mahallelerinin "anlatılmayan" anlatılarının bir örneği ve özeti gibi. Yazarın kadın oluşu, Limontepe'de kız çocuklarının okuma zorluğu, mahalleyi ayakta tutan derin yapıyı kadın emeğinin oluşturması gibi faktörler göz önüne alındığında, kendi mahallesinde etnografi yapan bir sosyal bilimcinin bilgi, deneyim ve sezgiyi aynı potada eriterek metinleştirdiği bu anlatı tekrar tekrar okunmayı hak ediyor.